Üksik nummer 1 rbl. 50 kop. Kõigi maade töölised, ühinegem!

Uus Loomistöö

Hariduse Rahwakomissariaadi Rahwusliste Wähemuste Eesti Osakonna häälekandja

Pühap., 8. weebr. 1920 | Nr. 2 | Ilmub kord nädalas

Poliitilised ja hariduslised algorganisatsioonid.

Meie wiibime seisukorras, kus maa linna järele ja linn maa järele kisendab. Kuid maaelanikkude ja linnalaste wahel walitseb kuristik, millest silda üle ei saa ega saa. Maaelanikud janunewad waimlise toidu järele, tahawad meie poliitiliste ja kultuur-hariduslikste keskkohtadega ühendusesse astu, kuna teiselt poolt meie keskkohad saamatult higistawad, et wiia poliitilist ja hariduslist teadmist maale.

Kui maa ja linn wanal ajal üksteisest täiesti lahutatud oli, siis ei olnud sääl midagi kisendawat halba, wähemalt hukkamõistetawat selle korra seisukohalt. Wastupidi, kapitalistlik kord sigustas töörahwaklassi kihtide eraldamist, ja lahutatud olek oli tsaristlikule korrale niisama wajaduslik kui meile selle ära kaotamine.

Wenemaa poolfeodalistlik kord püüdis maaelanikkude hulka sihikindlalt muust maailmast lahutatud seisukorras hoida. Talupoegade pimedus ja haritud ilma elust kõrwal seismine oli kurnamise aluspõhjaks, mille kadumine selle korra kukutaski.

Imperialistline ilmasõda lõi ühenduse maa ja linna proletariaadi wahel. Sõjawäkke mobiliseeritutena said talupojad linna töörahwa esitajatega segatud, kapitalism lõi niiwiisi wastu oma tahtmist tekkinud seisukorras maa ja linna proletariaadi wahel ühenduse.

Sellega ei olnud aga ühendus loodud mitte ükski maa ja linna töörahwa esitajate wahel, kes sõjawäes teenisid, waid selle tagajärjel tekkis ka ühendus maa ja linna kui seni lahutatud kahe üksuse wahel. Wäeosades olewad maalased hakkasid kirjawahetusesse omastega küladest, linnalased sõjawägede asetuspaikadest maal pidasid ühendust omastega linnas ja nii oli läbikäimine alganudki.

Selle tagajärjel langes Wenemaal kapitalistide ja mõisnikkude wõim. Maa ja linna töörahwas ei olnud nüüd enam üksteisest eraldatud, nad tundsid ühtewiisi, mõistsid ühtewiisi. Kuid sellega ei olnud weel kindel ühendus maa ja linna wahel jalule seatud. Läbikäimine oli olemas, kuid see läbikäimine oli puudulik. Üle selle kuristiku, mis seni maa ja linna proletariaati üksteisest lahutas, oli purre, weerew palk heidetud, mida mööda maalt linna ja linnast maale kõietantsija osawusega wõis pääseda. Puudus weel sild. See puudub tänapäewani. Seda wõime meie iseäranis rahwuslikkude wähemuste kohta öelda.

Aga nii kardetaw kui kodanlisele korrale oli maa ja linna töörahwa ühendusesse pääsemine, nii kardetaw on meile maa ja linna eraldatud olek üksteisest. Kodanlise korra ajal kurnas mõisnik talupoega ja kapitalist tööstustöölist. Mida kindlamini ühise töörahwaklassi kihid üksteisest eraldatud olid, mida enam harimata ja pimedas olekus wiibis suur talupoegade kiht rohkem arenenud, wõrdlemisi wäiksest, tööstustööliste kihist, seda kergem ja werd-higi wälja pigistawam oli nende kurnamine, ning seda kindlam oli sööbikute kord.

Töörahwa wõimuwalitsuse ajal ei ole maal talupoegi kurnawaid mõisnikke, ei ole ka linnas tööstustöölisi kurnawaid kapitaliste. Kõik emakese maa rikkus: metsad, wili, karjad, lina jne. on talupoja käes. Kõik linnade rikkus: wabrikud, õpeasutused, kirjandus, kunst, teadus on tööstustöölise käes.

Kuid see iseenesest ei anna töörahwale weel ta igatsetud korda, kommunismi.

Wanal ajal wedas mõisnik maa saadused: wilja, puud, lina, liha, kartulid ja kõik tooresained linna kapitalistile, kes talle tööstusaineid: riiet, masinaid, igasuguseid muid tööriistu, kirjandust, teadust, kunstitoodeid, ehteasju, maiust, peeneid wiinasid jne. wastu andis. Mõisnik käis kapitalistiga läbi, nemad olid wennad, „seltsimehed", kes elasid ühesugust lõbusat kerget elu, kes priiskasid ja prassisid nende tahmaste ja tolmuste werehigi kulul, kes rühmasid wabrikutes ja põllul. Nad olid ühesugused haritud, ühesuguste abinõude ja elumõnususetega warustatud. Nende wahel oli nii kindel ühendus, et ei olnud millegistki linnas puudus, mida maal küllalt ja maal millegistki puudus, mida linnas küllalt.

Nüüd ei ole maal mõisnikke ja linnas kapitaliste. Ühel kui teisel pool on uued peremehed.

Kuid kas elawad need uued peremehed, maal talupoeg ja linnas tööstustööline nagu wanasti mõisnik ja kapitalist? Kas on linnas küllalt toiduaineid, kas on küllalt kütet ja tooresaineid wabrikutes? Kas on maal küllalt riiet, masinaid, põllutööriistu ja muid tarwilikka tööstusaineid? Ei. Mispärast?

Talupoeg ei wea kõiki maa saadusi linna töölisele, nagu mõisnik kapitalistile. Ja linna töölisel ei ole midagi wastu anda, sest ta nälgib, wabrikud seisawad kütte ja tooresaine puudusel. Maa ja linna proletaarlase wahel ei ole ühendust nagu mõisniku ja kapitalisti wahel.

Maa ja linna proletariaadi wahel on ühendus üle weerewa palgi, purde. Kuid see ühendus peab silla kaudu sündima ja laia silla kaudu, nii et meil igasugune wahe maa ja linna töölise wahel kaoks.

Seda silda ei ole aga kerge ehitada. See on ehitus, mis waewa nõuab, mida on waja ehitama alata. Selle silla ehitamine wõib ainult siis korda minna, kui maa ja linna tööline ühtewiisi mõtleb, ühtewiisi asjast aru saab, s. o. ühesuguste teadmistega on.

Linna proletariaat wiis talupoja wana korra häwitamisele. Ta peab teda ka uue korra ülesehitamisele wiima.

Ei wõi ühist jõupingutust olla, kui kõigile rakkes olijatel selge ei ole, kuhu poole wedada tuleb. Ja seda on waja selgeks teha. Maa töörahwa toonil rewolutsioonilisel teel waimliselt omale, linna töölistele, järele.

Poliitiline ja hariduslline töö peab maal algama lugemistubade korraldamisega. Hariduse rahwakomissariaadi wäliskooli hariduse osakonna määruses tunnistatakse lugemistoad külades algorganisatsioonideks, mille kaudu poliitilist ja hariduslist tööd tehakse.

Wenemaa eestlaste hulgas üle nõukogude wabariigi poliitilist ja hariduslist tööd korraldades, peame nüüd, kus meil hariduse rahwakomissariaadi rahwusliste wähemuste Eesti osakond Moskwas töötama sai, seda esimeses järjes päewakorrale wõtma. Lugemistubadesse wõime kohwri täie raamatuid anda ja ajalehtedega warustamine on iseenesest kindlustatud. Ei ole muud teed ka asunikkude kaebtuste lõpetamiseks lehe puudumise ja kirjanduse nälja üle, kui ainult see. Wälja astuma peab siin sõjakorras. Seda on waja mitte hiljem kui kahe kuu jooksul Eesti asundustes kuni Uuralini ja Ukrainani teha.

M.

Põhijooned tööliste teaatri rajamiseks.

Tung tööliste teaatri järele on meil suur. Asjata oleks siin pikemalt peatada, sest tõeolud kinnitawad meile seda ise. Linnades kantakse tööliste klubides repertuaari ja juhatuse puudusel igasugust kodanlist sodi ette. Seltsimehed, kes meil uue teaatri alusmüüri ehitawad, ei seisa oma ülesannete kõrgusel, ei ole weel suutnud arusaada tööliste, rahwateaatri ülesannetest, tema eesmärgist.

Teaatril on rahwa pääle suur mõju, näitekunsti ei wõi kobades otsida, waid seda peab juba alguses enam-wähem õigelesse roobastesse juhtima. Wõib otsekohesalt ütelda, et ühelgi kunstiharul rahwa hingeelu pääle nii suurt mõju ei ole, kui seda on näitekunstil. Ja selleks on olemas oma mõjuwad põhjused. Näitekunst ei ole mitte üksik kunstiharu, waid kõikide kunstide elaw kokkuwõte. Näitekunstis ilmutab end ehituskunst waateruumi ehk maja loomises; maalikunst dekoratsioonides ja grimmis; luule ja proosa näidendi sisus; helikunst laulus ja muusikas; plastika — miimikas. Seega on teaatril, kui kunstil mitmekesine ja see juures ka üksuslik mulje rahwa pääle.

Teine põhjus, miks näitekunstil nii suur mõju rahwa hingeelu pääle, seisab selles, et näitekunst elaw on, s. o. elawad inimesed loowad ja kehastawad siin kunsti otsekohe rahwa enese silma all.

Kolmas näitekunsti sügawa mõju põhjus seisab tema kaswatawas ja õpetawas iseloomus, muidugi ainult sel korral, kui meil tegemist rahwa, tööliste teaatriga.

Näitekunst, kui iga teinegi kunstiharu on arenemises mitmed woolud läbi pidanud elama. Romantism, realism, naturalism, müstitsism, impressionism ja palju teisi „ismi" woolusid ei ole aga näitekunstis kunagi alaliselt püsinud, waid need olid ainult teed näitekunsti otsimistes, sõna tõsises mõttes. Iseeneses ei ole näitekunst aga sugugi, ja kui — siis õige wähe, waewalt märgatawalt edenenud. Näitekunst seisab kõige ligemas ühenduses näitekirjandusega. Näitekunst on ainult abinõu näitekirjandust tema õigele kohale, s. o. näitelawale tuua. Missuguste abinõudega ja kuidas ta seda teeb ja loob, see on näitekunsti enese asi, on näitelawa wabadus. Arusaadaw, et iga uus wool näitekirjanduses ka näitelawal uut esituswiisi loob.

Kui romantism näitekirjanduses wõimul oli, siis pidi ka näitelawal majesteetlik olema.

Paraadlik esinemine näitelawal, teaatrilik seisak ja kõnnak, kõrge kõne ja täispuhutud olekuga — kõik see pidi päältwaatajatele selgeks tegema, et siin mitte igapäewaste surelikkudega tegemist ei ole. Näitelawal pidi kõik ilus ja kaunis olema, siledaks poleeritud kõikidest igapäewase elu konarlustest. Tol ajal oli näitlejal ainult kaks sihti: oma osa mängida ja rahwale meeldida.

Romantismi asemele tuli näitelawale naturalism ja pühkis kõik wanad wormid, awalduswiisid maha. Naturalistline draama oli wäljalõige elust ja päälegi weel igapäewasest hallist elust. Naturalistline draama nõudis loomulikku näitelawa ja loomutruud näitlemist. Naturalistline draama andis kontrolli näitlemise üle päältwaatajate kätte. Kuidas romantistlikus draamas kuningas ehk würst wälja näeb oma isiku ja ümbrusega, see oli päältwaatajatele muidugi seitsme pitsati all, kuid kuidas naabri Mihkel wõi Maali wälja näewad — see oli päältwaatajatele wäga hästi teada. Näitlejad pidid näitekirjanduse mõjul kõrgelt karkudelt alla ronima ja harilikuks surelikuks saama.

Naturalismil näitekunstis olid omad hääd ja pahad küljed. Tema pani näitekunstile terwe ja tugewa aluse, wabastas näitleja romantismi raudriietest. Kodanlises ilmakorras peeti naturalistlist woolu üheks täielikumaks. Meie waatame seepääle aga hoopis teisiti. Igatahes on naturalistlise woolu teeneks see, et ta näitleja rahwale ligemale tõi. Teisest küljest surus aga naturalistline wool näitekunstis näitleja täiesti tagaseinale. Siin oli kirjanik see, kelle sõna püha nagu sakrament, millest näitleja üle astuda ei tohtinud. Naturalistlises woolus näitekirjanduses määrab kirjanik tihti oma tegelastele isegi rüüded ära. Kõige selle tagajärg oli see, et näitlejast üleskeeratud masin sai, kes oma osa pidi mängima.

Ei ole siis midagi imet, kui märkame, et näitlejate enese hulgas tung tõuseb luua uut teaatrit, mis ühendaks näitleja päältwaatajaga.

Tekkis rahwateaatri loomise mõte. Esiteks mõeldi selle nime all harilikku teaatrit, palgatud näitlejatega, mis oleks aga määratud laiematele rahwahulkadele. Niisuguse teaatri rahwalikkus seisis selles, et ta oma repertuaari walis maitsepäraliselt „lihtrahwale" ja ka hinna poolest laiemate hulkadele kättesaadawam oli. Teiseks mõeldi rahwa teaatri nime all niisugust teaatrit, mida rahwas ise lõi, s. o. etenduse ruumist kuni näidendini ja selle ettekandjaleni. Arusaadaw, et ainult wiimane on tõsine rahwateaater. Kuna esimeses rahwas passiiwseks päältwaatajaks jääb, püüab ta teises ise oma loomisewõimet, aateid ja waimustust kehastada. Ning wiimase teaatri mõtte teostamine waldab mõnikord nii sügawasti rahwahulka, et ta terwet oma jõudu walmis on temale pühendama, temas koguni oma kõrgemat elueesmärki nähes. Nii oli lugu keskaegsete misteeriatega. Nii oli lugu Schweitsi rahwa teaatriga, kus teataw küla ehk kogukond püüdis kehastada sündmusi oma minewiku wabadusewõitlustest, kangelaste Winkelridi, Wilhelm Telli ja Andreas Hoferi elulugudest. Nii oli lugu ka wiimase ajani kuulsa „Kristuse kannatuse" ettekandmisega, milleks lihtsad talupojad sagedasti terwe oma eluea ette walmistasid. Need olid alguses rahwateaatrid, kuid aegajal muutusid ka need lihtsateks kapitalistlisteks ettewõteteks, kus uudishimulistele raha eest hakati näitlema.

Need olid woolud näitekunsti minewikus. Need olid woolud näitekunstis kapitalismi ajal.

Rewolutsioon aga põletas kõik need kapitalismi korra otsimised ja woolud näitelawal. Häwitas ühe hoobiga kõik kapitalistlise korra teaatri sisemuse. Rewolutsiooniline töörahwas ei oska aga mitte ainult häwitada, ta oskab ka luua, ning luua niisugust näitekunsti, mis wastaks uue — töörahwa kultuurile. Arusaadaw, et see teaatrile, mis kapitalistlikus waimus üleskaswanud, mitte waluta ei sünni. Wene seltsimehed ei ole teaatrit weel praegugi, pääle kaheaastast tööd, suutnud uueks luua. See, mis Wene teaatri elus praegu sünnib, on ainult käärimiseks, üleminekuastmeks.

Kuidas seisab lugu nüüd meie eestlaste juures? (toonitan, et ma siin eestlaste all ainult nõukogude Wenemaal asuwaid eestlasi mõtlen) Igatahes peame otsekohesel wastama, et meie teaatri alal weel sammugi astunud ei ole. Wäljaspool kodumaad ei olnud eestlastel ka tsarismi ajal oma teaatrit olemas ning kui meie nüüd teaatriküsimuse üles tõstame, siis ei tule meil mitte nende wanade alusmüüride mahalõhkumisele asuda, millega praegu nii tegemises Wene seltsimehed. Ei, asudes uue tööliste teaatri rajamisele, wõime meie kohe uue ehituse kallale asuda. Wana meil ei olnudki, kui wälja arwata mõned „hariduse seltsid" oma „näitelawadega". Need ei ole aga mingisuguseks takistuseks uue kollektiiwse tööliste teaatri rajamisele. Kuid, et meie töö wiljarikkam, et meie hoone kõikumata oleks, selleks on tarwis, et me plaanikindlalt uue ehituse kallale asume.

(Järgneb.)

Dixi.

Küla lugemistubade korraldus.

1. Lugemistuba on külas algorganisatsioon, mille kaudu poliitilik-hariduslist tööd tehakse.

2. Lugemistubade ülesandeks on kogumiskohtadeks olla:

a) keskajalise eraldatud oleku kaotamiseks, mis küla kultuurilise maailma elust lahutas,

b) külaelanikkudele-talupoegadele niisuguse wägewa sõjariistade andmiseks, nagu teaduse leidused — töö ja raamat,

c) elanikkude tutwustamiseks nõukogude põhjusseadusega ja korraldusega,

d) kommunismi laiali laotamiseks.

2 a. Lugemistubade päätöö seisab raamatute ja ajalehtede andmises, mida wõimalikult igale lugeda antakse, lehtede ettelugemiseks, jutuajamiste korraldamiseks ja kus wõimalik, ka ettelugemiste toimepanemises. Lugemistuba on ühtlasi ka raamatukoguks ja klubiks. Ta juures wõib wõimalust mööda kirjaoskuse koole, eneseharimise ringe jne. korraldada. Sääl wõib igasuguste teadete andmist sisse seada. Sääl annawad aru läbisõitjad nõukogude ja partei tegelased.

3. Lugemistubasid peab igas Wenemaa Sotsialistlises Föderatiiwses Nõukogude Wabariigis organiseerima kõige ligemas tulewikus.

3 a. Lugemistubasid peetakse ülewal osalt talupoegade oma kulul, maksu maksmise kujul, lugemistoa hääks, osalt riigi kulul. Lugemistubade enese tarwiduseks ja ülewalpidamiseks muretsewad talupojad ise abinõusid; lehti ja raamatuid muretseb osakond maksuta, osakond peab ülewal ja maksab eri lugemistubade korraldajate palgad.

3 b. Iga lugemistoa juure organiseeritakse „lugemistoa nõukogu", keda elanikud waliwad. „Lugemistoa nõukogu" on 3—7 inimest suur, kes walib lugemistoa ruumid, muretseb lugemistoale petroleumi, waatab puhtuse, waranduse alleshoidmise, kohase lugemise ja jutuajamise korralduse ja waljusti ettelugemisruumi järele, korraldab korrapidamist, muretseb läbisõitwate lektorite ja aruandjate eest, hoolitseb kirjanduse wastuwõtmise ja äraandmise ja üleüldse lugemistoa oma ülesande kõrgusele tõstmise eest.

* *

4. Lugemistubasid organiseerima on kohustatud kreisi rahwahariduse wäliskooli hariduse osakonnad. Rahwahariduse osakonnad peawad kõige tõsisemat tähelpanemist lugemistubade organiseerimise pääle pöörama, sest ilma kogumiskohata ei lähe raamatud ja ajalehed hulgalise lugeja kätte; ilma selleta ei saa kirjaoskajate mobiliseerimise dekreeti läbi wiia ja üleüldse mingisugust tõsist tööd teha külas. Wäliskooli hariduse osakonnad peawad kogukonna 1) lugemistubade organisaatorist, kes erili selle tööga tegemist teeks, 2) korraldama lugemistubade warustamist ajalehtede ja raamatutega, 3) ta petroleumi ja teiste abinõude ja asjadega, 4) organiseerima walla ehk raiooni keskkohad, kes oleks ligidalt seotud lugemistubadega, warustaks neid nõuandmistega, juhatustega, liikuwate raamatukogudega, kui wõimalik ettelugejate ja muuga.

5. Sellest osa wõtma peab kutsuma parteid, kommunistlikku talupoegade ühisust (kus nad olemas on) ja naiskomisjoone (kus neid on).

6. Organisaatorid peawad käima juurelisatud juhatuskirja järele ja wastutawad lugemistubade korraliku sisseseadmise eest.

7. Hariduse rahwakomissariaadi kreisi osakonnad peawad wastutama (saadetakse otsekohe kreisi osakonda) lugemistubasid raamatute nimekirjadega ja juba walla raioonides walmis olewate elementaarsete raamatukogudega selles korras, kuidas lugemistoad endast teatanud on. Saadetakse ka liikuwate (koti ehk kasti) raamatukogude nimekirjad walla raioonide keskkohtadest, milledel trükitud juhatuskirjad kaasas selle kohta, kuidas ettelugemist lugemistubades korraldada tuleb.

8. Walla (ehk raiooni) osakonnad on kohustatud aegajalt lugemistubade nõukogude esitajaid koosolekule kutsuma, kus lugemistubadesse puutuwaid küsimusi arutatakse, liikuwaid raamatukogusid organiseerima, kes lugemistubade kasutada oleks, warustama lugemistubasid liikuwate nõukogude gramofonidega, udupildi aparaatidega jne., otsima rändajaid lektorisi jne.

Hariduse rahwakomissariaadi wäliskooli osakonna juhataja N. Uljanowa.

Wäliskooli osakonna rahwamajade alamosakonna juhataja W. N. Polskaja.

Sekretär Jurjenewa.

Hariduskomissariaadi Peterburi Eesti sektsiooni tegewusest.

Käesolewa aasta algul on hariduskomissariaadi Peterburi Eesti sektsioonis põhjalikud muudatused olnud. Senise juhataja sl. Leetsmanni asemele, kes Moskwasse hariduse rahwakomissariaadi rahwusliste wähemuste Eesti osakonna juhatajaks läks, sai Peterburi sektsiooni juhatajaks sl. Mari Anwelt. Juhataja juures töötab kolleegium, kuhu kuuluwad sektsiooni juhataja sl. Anwelt, W. K. P. E. o. keskkomitee esitaja J. Mägi, Eesti töörahwa ülikooli esitaja Ar. Wallner, W. K. P. Peterburi E. o. komitee esitaja Hein, keskklubi — Martinson ja üks kooliõpetajate esitaja.

Kolleegiumi järjekorralised koosolekud on igal kesknädalal. Järjekordseid koosolekuid on juba peetud kaks. Pääle jookswate küsimuste otsustati neil koosolekutel mitmed üleüldise tähtsusega kultuurhariduslised küsimused ära, nagu Eesti töörahwa ülikooli meie õpeasutuste keskkohaks tunnistamine. Senini oli E. T. ülikool kommunistliku partei Eestimaa keskkomitee all, kus ta töötas enam kitsapiirilise programmiga. Nüüd otsustati aga ülikooli rahwahariduse komissariaadi Eesti osakonnas registreerida ja W. K. P. E. osakonna keskkomitee alla anda.

Ülikooli juure koondatakse kõik meie asutuste raamatukogud, mis seni laiali pillututena ja tihti korraldamata üksikute inimeste hoole all seisawad. Esimesest aprillist awatakse töörahwa koolide õpetajate pedagoogium mitmeaastase ettewalmistuse kursusega, kuhu wõetakse töörahwa noorsugu õpetajate elukutse wastu ettewalmistamiseks. Õpilaste komplekteerimist mõeldakse nii toimetada, et iga asundus saadaks 200 elaniku kohta ühe õpilase, warustades seda kogu õppimise aeg täielise ülespidamisega. Ligemal ajal awatakse ülikooli juure ka ajakirjanikkude kool ja ka lühemaajalised õpetajate kursused.

Kolleegiumi juure waliti weel kooli õperaamatute komisjon, kuhu kuuluwad: M. Anwelt, Ar. Wallner, Jüri Anwelt, Ed. Bökler, Mägi, Põõgelmann, Kl. Wallner ja Puksts. Komisjoni ülesandeks on õperaamatute käsikirjade läbiwaatamine ja ligemad korraldamised õperaamatute ilmumiseks.

Sektsiooni esitajaks riigi kirjastuse juure waliti J. Mägi. —t—

Rahwateaatrid külades.

Oktoobrirewolutsioon wõimaldas haridustööks laialdased tingimised ka maal. Kuna enne seda maal haridusasutusi koguni wähe oli, teaatrid aga külades täiesti puudusid, on oktoobrirewolutsioonist saadik külades energiliselt ehitama hakatud n. n. küla- ehk rahwateaatrid, klubisid ja raamatukogusid. Iseäranis korraldawad maatöölised teaatrid, kus õhtutel ette kantakse näitemänge, koorilaule, tehakse muusikat jne. Niisugused õhtud tõmbawad õige suurel hulgal maatöölisi kokku.

Sm. Lunatsharski tähenduse järele olewat maatööliste (talupoegade) waimline elu täiel jõul ärkamas. Töörahwa riik püüab seda waimlist ärkamist maatööliste seas omaltpoolt kõigiti edendada, andes suuri rahasumme koolidele ja teistele haridusasutustele. Ka rahwateaatrid ei jäeta tähelpanemata. Pea igas suuremas külas Wenemaal leidub rahwateaater, mis organiseeritud hariduse rahwakomissariaadi ettewõttel. Niisuguseid rahwa- wõi külateaatrisi on Wenemaal praegu 3 miljoni, kuna see arw kiirelt kaswab. Ainult Käsani kub. on 700 rahwa- wõi külateaatrit.

Külateaatrid püüawad maarahwa waimlist olekut tõsta, kirjanduse ja kunsti wastu huwi äratada. Seda eesmärki tähele pannes on külateaatrite asutamistel suur tähtsus, mispärast nende asutamist tuleb aina soowitada ja õhutada.

Ed. Juhani.

Mõned keelelised märkused.

(Järg.)

kultuur — diktatuur — kommuun.

Omastawas on omale kultuur pro kultuura, kommuun pro kommuuna, diktatuur pro diktatuura täieliku kodanikuõiguse kinnitanud. Nende muutmised aga on seni walesti ja segi tarwitusel. Kultuur ja diktatuur muudawad ennast sama kui: tuur — tuuri, puur — puuri, kuur — kuuri, kuul — kuuli. Nii siis mitte: kultuur — kultuura, diktatuur — diktatuura, waid: diktatuuri, kultuuri. Kommuun aga käänab ennast samuti kui: ruun — ruuna; järjelikult: kommuun — kommuuna; järjelikult: kultuuriline, diktatuuriline, kommunaalne.

—line ja —lik

lõppude tarwitamine on ikkagi alles segane, reeglikorratu, arenematu. —lik lõpp —line lõpuga wõrreldes on soowitawam, kuid siiski ei tohi siin liialdusteni minna ega iga tüwe külge —lik lõppu liita. Iseäranis siis oldagu ettewaatlik, kui —lik lõpu ees täishäälik on, näituseks keeleline, wäljaarwatud need, mis omale eluõiguse saawutanud (tegelik, nägelik). Kuid üsna loomulikult wõtawad omale —lik lõpu: majanduslik, kapitalist—lik, kommunist—lik jne., s. o. sõnad, millede enne —lik lõppu täis- ehk puhas-umbhäälikud on. Miks see nii, mitte aga teisiti ei wõi olla, saab selgeks, kui me ainsuse omastawat ja paljuse osastawat kahesuguste lõppudega üht ja sama sõna wõrdleme: majandusline — majanduslis te; majanduslik — majanduslikkude; sama: strateegiline — strateegiliste, ehk weel parem: keeleline — keeleliste; keelelik — keelelikkude jne. Esimesel korral (kommunistlik, majanduslik) wõidab sõna kõlaliselt, sest kaob „s"-i üleliigne susisemine ja kordumine (nimelt paljuse muudetes, sest neis kordub see kõige rohkem, näit.: kommunistliste, kommunistliste jne.), ning mille, s. o. üleliigse susisemise kõrwaldamiseks, kõlalise ilustamise suhtes, ongi sihitud need uuendused. Kuna aga strateegiline, keeleline kergelt ja plastikaliselt, s. o. —line lõpuga kõlab, paljuses aga palju susisemist ei tundu (strateegilistes) ehk wõrdlemisi wähemal ja kergemal astmel tundub, kui see, näit. kommunistlistes ja t. ülemalnimetud sõnade juures, päälegi „strateegilikkudes", „keelelikkudes" jne. teeb need sõnad wõrdlemisi „keelelistes", „strateegilistes" lõppudega raskemaks ja pikemaks. Sellega ei ole öeldud, et „strateegilik" tarwitamine ei ole õigustatud „strateegiline" asemel, kuid wõetakse lõpp —lik, siis peab ta ka reeglikorraselt ja puhtkujuliselt kõigis muudetes seisma — nii ainsuses, kui paljuses, mitte aga nii segane lõppude tarwitusviis, et lõppudelõpuks wahet teha ei wõi, milline lõpp —line ehk —lik sonal õieti on. Näituseks „Edasi" nr. 281 kirjatükis „Eestimaa iseseiswus ei ole tunnistatud", 4-dal weerul, loeme: . . . „meie majanduslik ja strateegiline wastastikune wahekord Wenemaaga" . . ., ning säälsamas, 2-sel weerul, 5 rida ülewalt alla lugedes: . . . „wahekorra asjus ei ole wenelastel strateegilisedi waid majanduslised (pro majanduslikud; ol, ju omastaw lõpp majanduslik? Kust sai siis paljuse lõpp majandus—lised ?!") nõudmised". . . Tähendab, ei ole järjekindlust, ega selgust. Ehk arwatakse sõnal ainukese tähtsuse ainsuse omastawas lõpus olewat, kuna aga teised muuted üleüldse mingisugust osa ei mängi ?! *)

Nii siis — rohkem selgust —line ja —lik lõppude tarwitamises.

ellu pro elusse.

Wäga kõlaw ja ilus on tarwitada sisseütlew: ellu, tulle, patta jne. pro elusse, tulesse, pajasse, (!) nagu mõned tarwitawad, kahjuks aga on seni meie kirjanikud selle pääle wähe tähelpanu pööranud. Ainult kord wilksatas meteoorina lehe weergul („Edasi" 285, 4 lhk. Peterburi teadete all, . . . „hariduslikku ellu").

staap ehk staab?

Sõna lõpus „b" ei ole Eesti keelel omane. Nii ei ole omastawas mitte staab — („Edasi" 282 — 4 weerg, 1 lhl.), waid staab, osastaw — staabi, sisseütlew — staapi.

blokeerimine — sulgumine.

Esimesena (wististi!) meie lehe weergudel on wõtnud „blokeerimise" asemel Eesti omapärase ja selle tähendusele wastawa sõna „sulgumine" tarwitusele H. P. („Edasi" 286, esimene juhtkiri, esimene weerg, 19 rida). Kuigi „blokeerimine" niiwõrd üleüldistatuks wõib pidada, et ta mõiste igale ühele selge peaks olema (iseäranis Wenemaa-eestlastele), siiski oleks soowitawam selle asemel „sulg" tarwitada, sest wiimse tähendus on säälpool piiri — Eestimaal — kuhu meie tegewus lõpuks kandub, ikkagi ligidam ja selgem, päälegi ta on olemas meil, ning ei ole põhjust seda ilusasti kõlawat, lühikest sõna (sulg — blokaad) wahetada Wene laensõna wastu.

Nominatiiwsed liitumised esinewad kaunis sagedasti: Inglismaa, Prantsusmaa, põhiküsimus jne. Nii oleme me maade nimetuses nominatiiw ja genetiiw liitumiste (Inglismaa ja Inglisemaa jne.) segadusest lõpulikult üle saanud.

Lühendatud lõppude suhtes jääks soowida, et ka see haru rohkem hoogu wõtaks, siis ei ilmuks lehe weergudel segased katjed, nagu kohati lehe weergull wilksatab . . . „niisuguseid ringkondi, „Edasi" 280, 1. lhk. 31 rida; kaewikuid ja traataedu — nr. 288, teine juhtkiri, waid aja ja kõlakohaselt raffineeritud keel.

Hoopis wastikult aga kõlab järgmine lause: . . . „proletariaadi solitariteetsusega" pro solidaarsusega — „Edasi" 289, 3 juhtk. 2 weerg, 9 rida.

Nähtawasti on see pöörane sõna „solitariteetsus" osanud tähelpanemata korrektori sule alt wälja hüpata. Teisiti ei sõanda selle pöörase sõna tekkimist lehe weergudel kuidagi. Egas ometi toimetus „solitariteetsust" solidaarsuse asemel ei hakka tarwitama?

Mõni märkus ajasõna kohta. Meil on harjutud (siin, Wenemaal) tulewikku abiajasõnade (ja ainult!) kaudu tähendama, kuna nimelt see tähendusviis hauda on warisenud, ehk sinna jäädki, kust ta külge poogiti (saksakeelse pook). Selle asemel, et lühidalt tähendada: „kui kauplejale sellekohane müügiluba wälja antakse", — ainult mõisteline ehk mõtteline wahe tehtawiku ja tulewiku wahel, — tarwitatakse ebaloomulikku, pikka ja weniwat lauset: „kust kauplejale siis saab sellekohane müügiluba wälja antud", „Edasi" 13. dets., 4 lhk., wiies weerg, ülewalt alla 19—20 rida. Niisama: sellega saab teada antud, et . . . skp. saab koosolek ära peetud". . . . „saab osawõtma kutsutud" jne. jne. Miks sarnane Wene bürokratismi aegne „wallawalitsuse keel" ajalehe weergudele tiritakse? Kui need, kelle kirjatükid lehe weergudele mahutatakse, ise siilisearida ega grammatikaliste wigade eest hoida ei oska, siis on toimetusel ometi korrektor selle tarwis!

Ülewalmainitud puudused tulewad juba seltsimeeste toimetajate „kraesse" kirjutada.

Teine sarnane ebaloomulik nähtus (ka nende „kraesse"). „Edasis" nr. 285, neljandal leheküljel loeme jämedate tähtedega päälkirja: „Poliitilik perrakaemine".

Arusaamata, millega sarnast päälkirja õigustada?! Kas ehk ainult (!) sellega, et selle kirjatüki kirjutaja juhtumisi wõrulane ehk tartlane on, tahtes sellega lugejale midagi „omapärast" pakkuda? Peab meeles pidama, et lehe weerud mitte ainult wõrulastele ega tartlastele ei ole määratud, waid kõigile proletaarlastele, ehk õigemini kõigile eestlastele, kellele ta praegustes oludes kättesaadaw, tähendab ka wiljandlastele, tallinnlastele, narwalastele. Wiimased ei saa aga sellest „poliitilikust perrakaemisest" põrmugi aru, kuni nad tartlase käest (juhtumisi) „perrä" ei ole küsinud, s. o järelküsinud. Korrektor peaks rohkem hoolt kandma selle eest, et sarnased „perrakaemised" ei korduks. „Perrakaemised" wõiwad jooneasusena — kirjelduses ehk wesstes — eluõigust leida, mitte aga lehe n. n. ametlikus sõnumites kirjanduse keelena, päälegi päälkirjana.

Weel mõned grammatikalised ääremärkused. „Edasi" nr. 284, 1 juhtk., 2 weerg, 42 rida loeme: „neid raskusi ja puudusi pro raskusid ja puudusid (paljuse sisseütlew). Sama „Edasi" 286, 2 lehel. 5 weerg. Lätimaa sõnumite all „Saksamaale põgenejate rongist pro rongisid. Sarnaseid puhtgrammatikalisi wigu oleks weel[illegible] leid aitab neist. Teisest wigadest wõiksin siis juttu teha, kui küllalt kindel, et nende tarwitamine süsteemiks (eba-õigeks, muu[illegible]buks) on saanud.

Tõlgetes ei ole tihtigi wastawust mõ[illegible]tele, mille all täpipäälsus tunnatab, ehk ollakse liig „täpipäälne" sõnu lihtsalt, kas[illegible] poliitikult ümber tõlkides. Näituse 18. dets. sõja teadetes on tõlge: . . . „lõuna-ida pool Poltawat, kus waenlane ägedat wastutegewust üles näitab". Wene keeles on selle lõpp ni[illegible] . . . «оказываетъ упорное сопротивленіе». Сопротивленіе tähendab wastupanekut, kuna упорный — wisa't — tähendab. Nii siis: . . . „wisat wastupanekut awaldas". Selle sarnased lauseehitused tunduwad meile ubusena, wessena. Rohkem mõistele wastawat täpipäälsust sõnade liht-tõlke asemele. Muidu ei saa me lõppude lõpuks ise aru, millest me õieti kirjutame ja kirjutanud, sama kui „Prawda" toimetus aru ei saanud (hiljuti ilmunud kirjatükk), et «Восточный рубль — „Ida rublat" tähendab, sest ka tema sõnumisaatja tõlkis sõnasõnalt, kuna ometi õigem «номецкий оккупационный рубль» — on. Seepärast rohkem mõttele wastawat täpipäälsust tõlgetes. Wõib ja juhtuda, et mõni „wäledam" sõnumisaatja sellest weel ette jõuab ja jalgratta rekwireerimise sõnumist teatab: «проведена реквизиція ноговыхъ колесъ».

Üleüldiselt kokku wõttes, ülemal käsitletud, weel silumatuid wigu arwesse wõttes, tuleb soowi awaldada, et me kirjandussõbrad ja kirjanikud keele alal rohkem huwi tunneksid, rohkem kõlalist iludust, wäljarääkimise kergust, ühesõnaga ühtlaselt kõlawa, ilusa ja raffineeritud keele suhtes tööd teeksid. Kuiwõrra proletariaat on kutsutud uut poliitilist korda looma, niiwõrra on ka proletaarlised kirjanikud kutsutud ühtlaselt kõlawat keelt, ühtlaselt paenduwaid keele-reeglid looma. Sest meil ei ole tähus seda ehk teist sõna nimelt seepärast elawas keele-arkiiwis alles hoida, et seda tartlane ehk tallinnlane soowib, waid me peame katsuma läbi kui wõrra kerge ja kõlaw ta wäljarääkimine, kuiwõrra ta kõlaliselt ilus ja kas ta meie proletaarlise hingeelule wastikuna ei tundu. Nii, näituseks, ei tohi me lubada sõnu „sõbranna, kooliõpetajanna jne." pro naissõber, naiskooliõpetaja tarwitada, sest see on meile psükoloogiliselt wastik: nii wõiwad ainult kõige wastikumad kodanlased rääkida. Ka keele ajaloolisest seisukohast ei ole see sõna põrmugi õigustatud.

Seepärast — kõik, mis proletariaadi hingeelule ei wasta — heidetagu muuseumi.

Ses suhtes soowin proletaarlistele kirjanikkudele uue aasta algul õnne ja jõudu ka keele alal selle kõrguseni tõusta, kuhu kutsumas igale ühtlaselt soe, rõõmus, kosutaw ja hele, klassiwahedeta ja seisusteta uusilm, mis proletariaadi diktatuuriga alustab ja tema kaudu maksma pannakse.

P. L.

2. jaan. 1920. a.
Babajewo küla.

*) —line ja —lik lõppude tarwitamise kohta wõiks minu arwates weel järgmist reeglit tarwitada. Neis sõnus, mille tüwi konsonandi „r" ehk "l"-iga lõppewad, s. o. poolhäälikutega, wõiks reeglikorrais —line lõpp wõtta, kuna aga täis-umbhäälikuga liitaw tüwi (k, p, s, t jne.) tingimata —lik lõpu [illegible].

Rahwusliste wähemuste wäliskoolihariduse ülesannetest.

(6.—19. maini 1919. a. Moskwas peetud I ülewenemaalise wäliskoolihariduse kongressi otsus.)

1. Kongress tuletab meele, et nõukogude wõimu poolt on antud õigus igal ühel oma emakeeles haridust saada.

2. Iga keelelised kultuurhariduslised organisatsioonid, kui nad asuwad nõukogude wabariigi maa pinnal, leiawad toetust nõukogude wõimu poolt samal määral nagu wenekeelsed kultuurhariduslised organisatsioonid.

8. Riikline wõim keskkohas ja kohtadel wõtab rahwusliste wähemuste hariduse keskosakonna kaudu oma pääle algatuse kohalikkude elanikkude keeles asutuste loomise, muretseb tegelaste walmistamise eest nende asutustele, warustab neid wastawa kirjanduse ja õpeabinõudega.

4. Kõik töö, tehtagu seda misuguses keeles tahes, peab sündima rewolutsioonilise internatsionalismi waimus.